

Deutsches. De „Gemeinschaften“ in het Koninkrijk Saksen. Den 21sten en 22sten April hielden de „Gemeinschaften“ der landskerk van het koninkrijk Saksen te Chemnitz bij Dresden hare jaarlijkse conferentie. Niet vele kerkelijke samenkomsten trekken zulk een groot getal deelnemers. Meer dan 3000 menschen vulden de zaal, en hoewel geen plaats konden krijgen, vermoed men niet te tellen. Zij kwamen allen uit Saksen; het waren bijna uitsluitend kleine lieden, die hunne spaarpenningen aangesproken hadden om de vergadering bij te kunnen wonen. Men had niet de minste moeite gedaan om menschen tot deze vergadering te lokken; het was de liefde tot de zaak des Heeren, die hen te zamen bracht; het zingen van deze vergadering was vol bezieling, en men luisterde met ingespannen aandacht naar de voordrachten. Een 260 Gemeenschapslieden hadden vertegenwoordigers naar de conferentie gezonden. Deze goddienstige vereenigingen zijn alle aan den Saksischen „Broederraad“ aangesloten; 23 „Gemeenschapspleger“ en een secretaris worden door haar bevestigd; zeven Gemeenschapslieden staan op naam der Gemeenschapsvereenigingen; bovendien worden vele zalen door leden ter beschikking van het vereenigingsleven gesteld. De Broederraad heeft een eigen boekhandel te Chemnitz, die zorgt dat de leden van goede lectuur voorzien worden; diezelfde boekhandel verzendt elke week 30.000 Zondagbladen. Wat het inwendige leven der gemeenschappen aangaat, kan gezegd worden dat zij steeds meer groeien, zich steeds beter organiseren; dat zij behalve hunne eigen vergaderingen nu eens hier en dan weder daer conferenties houden, die door 1000—600 menschen worden bezocht. Het is een beweging die zich krachtig ontwikkelt en reeds vaste vormen aannam. Wanneer de Landskerk ophield te bestaan, zouden de Gemeenschappen de taak der kerk in vele plaatsen kunnen opnemen. Maar de Gemeenschappen zoeken den ondergang der Landskerk niet; zij willen haar verbeteren, en uit het Saksische volk reddend wat te redden is. Dit wordt door de leiders der landskerk gewaardeerd; daarom wordt er in de landskerk wel voor de Gemeenschappen geboden; ook werd het opgemerkt, dat bij de jongste conferentie te Chemnitz de superintendent der stad mede op het podium gezeten was. Bovendien werd, daar de conferentie hare vergaderingen met het vieren van des Heeren Avondmaal wenschte te besluiten, een kerk in de stad Chemnitz daarvoor bereidwillig ter beschikking gesteld.

De vergadering is slechts door één kerkgenootschap officieel begroet, en wel door een vertegenwoordiger der Heinhutische Broedergemeente. Deze sprak over het verleden der Broedergemeente, welke gemeenschap een toevluchtsoord geweest is voor de geloovigen, toen dezen geen voedsel konden vinden in de kerken die door het rationalisme beheerscht werden; waardoor zij vele kinderen Gods rondom zich verzamelden. De Gemeenschappen hadden de erfenis der Broedergemeente aanvaard, waardoor zij in een uit een godsdienstig oogpunt armen en krankten tijd, groepen waren het oude Evangelie vast te houden. Niet sonder wemod kon men dezen vertegenwoordiger der Broedergemeente aanhooren, want onwillekeurig kwam het voor den geest wat de Broedergemeente eenmaal was, toen zij aan het kruis van Christus vasthield, en wat zij nu geworden is, nu het modernisme in haar overheerschend werd. Het was, alsof de vertegenwoordiger der Broedergemeente gekomen was om de Gemeenschappen toe te roepen, al kwam dat woord niet in zijn lippen: „Houdt wat gij hebt, opdat niemand uwe kroon roove.“

Het was op deze vergadering ook karakteristiek, dat zowel in de vergaderingen van „Vertrauensmannen“ als bij de openbare samenkomsten, sooveel niet predikanten tot sprekers waren gekozen; een boekhouder, een bakker en een postbode voerden het woord, en het was verassend, hoe goed naar vorm en inhoud zij dit deden. Op andere vergaderingen van dergelijke aard spreken in Duitsland uitsluitend predikanten.

Gemengd Nieuws.

Men zou verwachten, dat de man die de ziel is van de omwenteling in China en die de eerste president was der Chinese republiek, Dr. Sun Yat Sen, gebroken had met het ananisme. Doch dit is niet het geval. Men meldt uit China, dat eenige weken geleden aan den geest van Hong-Wu, den stichter der Ming-dynastie, mededeeling gedaan werd, dat het land weder in de macht der Chinezen kwam; dat de Maatsjees werd ingesteld, en dat een republiek werd ingesteld. Een troepenmacht van 15000 man stond geschaard langs den weg, die van Nanking naar het Mausoleum, waar Keizer Hong Wu ongeveer 500 jaar geleden was bijgest, leidt. De plechtigheid was zoo indrukwekkend mogelijk gemaakt. Dr. Sun Yat Sen, vergezeld van den gouverneur van Nanking, den minister van oorlog en andere autoriteiten, beklimde de oude trappen, waar boven de sarcophagus een levensgroef schilderd van Hong-Wu was opgehangen. Van deze hoogte hield Dr. Sen een toespraak tot het volk, waarin hij de gebeurtenissen der laatste vier maanden besprak. Wie zou gedacht hebben dat Dr. Sen nog deed aan vereeniging van de geesten der afgestorvenen!

WINCKEL.

Voor Kinderen.

HET GOEDE DEEL.

XIII.

VOORGEVOEL.

Twee dagen later ontving Otto bericht van zijn vader. Deze bevond zich op een naburig kasteel niet ver van Praag, in gezelschap van andere Paltische heeren die mede hun vorst waren ter hulp gemaeld. De jonker baaste zich er heen, en recht hartelijk was het wederzien. Hij vernam dat zijn moeder zich naar oom Koenraad had begeven om daar te blijven tot zijn vader zou terugkeeren. Wanneer dat zijn zoon was natuurlijk niet te bepalen. 't Gevoel daarvan nam bij vader en zoon beide veel van de vreugd der hereeniging weg. Te meer, wijl althans de eerste

compurs toch niet al te bezwaarlijk ware te verhelpen geweest. Van minder belang, wijl niet rakkend het boek als kunstwerk, dunkt mij de bedenking, die ik heb tegen dat, op het titelblad afgedrukte, bijwoord uit Mattheüs XI: 30. Toch wil ik haer niet terughouden, want zoo'tekst zal de niet-christelijke menschen, in wier handen ik DE LICHTE LAST 66k gaarne zag, afschrikken. Maar bovendien, zijn wij met dit woord van Jesus, waarin hij den lichten last door hem opgelegd, stelt tegenover den zwaren, welke door Israeltoemalige sieleleiders met hun nominalistische religie en legale moraal werd opgelegd, in een gansch anderen gedachtenkring dan die waarin de auteur met zijn lichten last verkeert.

Ook zij het mij nog vergund den wensch uit te spreken, dat wanneer het tot een tweeden druk van DE LICHTE LAST komt, iets wat ik van harte hoop, de uitgever zich dan de onzalige gedachte uit zijn hoofd zal zetten, om de twee 80 deelen, waarvan het eerste 311 en het tweede 212 bladzijden telt, met doorlopende hoofdstukken-nummering, in één band te doen binden. Dat toch schrik, om er aan te beginnen, ook 'n christenmensch af. Met dat al is dit boek, omdat het mij in een esthetische en daarna en daardoor in een ethische stemming heeft gebracht, mij bijzonder lief. Niet anders dan de nachtegaalag of de sterrenhemel u zonder opzet, alleen door hun eigen natuur schoon in een stemming van adoratie voor God kunnen brengen, zoo kan DE LICHTE LAST, waaraan gij zoo niets merkt van opzettelijkheid, u door middel van zijn eigen kunstschon brengen in de stemming van deernis met wie, bij de lasten des levens, maar niet begrijpen wat het gelooven voor hen zou zijn. In deze zijn onopzettelijkheid en middellijdelijk verschilt dit boek specifiek van dat soort christelijke lectuur, dat zich wel als belletristische aandient en ook wel christelijk is, maar evenmin onder de fraaie letteren 't huis hoort als een geel-geschilderde musch onder de kanaries.

Officieele Berichten.

De kerkeraad der Geref. Kerk te Gramsbergen heeft besloten geen collectanten in de gemeente toe te laten, die niet drie weken te voren een verzoek bij den kerkeraad hebben ingediend. Namens den kerkeraad, J. E. WESTERHUIS, praesid. J. JURJENS, scriba.

De classis Gorinchem heeft in hare vergadering van Woensdag 1 Mei 1912 den heer H. J. Duits Wesseling onderzocht en met algemeene stemmen de bevoegdheid verleend om als oefenaar op te treden in de Gereformeerde Kerken. Namens de classis, W. L. MILO, h. t. praesid. K. J. KAPTEIJN, h. t. scriba. S. O. LOS, h. t. assessor.

Door de classis 's-Gravenhage der Geref. Kerken zijn in hare vergadering van 7 Mei j.l. peremptoij gekend de eerw. heeren K. Dijk, beroepen te Rijswijk (Z.-H.), en D. J. van Katwijk, beroepen te Pijnacker-Noordorp. Beiden werden met algemeene stemmen toegelaten tot den dienst des Woords en der H. Sacramenten. Namens de classis, F. C. MEIJSTER, h. t. actuarius.

De raad der Gereformeerde Kerk van Dordrecht bericht, dat de Particuliere Synode van Zuid-Holland (ten Zuiden) D.V. zal worden gehouden op Woensdag 26 Juni 1912 in de kerkkamer der Wilhelmalaerke te Dordrecht, aanvangende des voormiddags 10 uur. Alle opgaven en stukken, deze vergadering betreffende, worden vóór 1 Juni a.s. ingewacht bij den eersten dergetekende. Namens den kerkeraad voornoemd, W. W. MEIJNEN, h. t. praesid. J. STREK VAN DE WEG AEN, h. t. scriba.

Kort verslag van de vergadering der classis Gorinchem, gehouden Woensdag 1 Mei 1912. 1. De vergadering wordt namens de kerk van Vianen door Dr. Milo op gebruikelijke wijze geopend. 2. Nadat de credentiebrieven zijn nagezien, en in orde bevonden, wordt het moderaam aldus geconstitueerd: Dr. W. L. Milo praesid, Dr. K. J. Kapteijn, scriba, Dr. S. O. Los, assessor. 3. Notulen gelezen en met enkele wijszigingen goedgekeurd. 4. De heer H. J. Duits Wesseling, lid der Ger. kerk te Giessendam, wordt onderzocht in exegese O. T. en N. T., dogmatiek, symboliek en kerkrecht, nadat hij gesproken heeft over 2 Kon. 5: 158. Met algemeene stemmen wordt hem de bevoegdheid verleend om op te treden als oefenaar in de Gereformeerde kerk. 5. De steun, door een der kerken aangevraagd, wordt thans onvoorwaardelijk toegestaan, na voorlezing van een desbetreffend rapport. 6. De commissie, aangewezen om in de eene gemeente geresen moeijlichkeiten te onderzoeken, brengt verslag uit van hare werkzaamheden. 7. Voorgelezen wordt een schrijven van Dr. Steffens, waarin hij wensch uit den dienst des Woords ontzagen te worden, krachtens art. XII K.O. De kerkeraad van Langerak gaat hiernaede accoord. De classis, in aanmerking nemende, dat deze aanvraag reeds in de Nov. classis is gedaan en alzoovoldoende overwogen is, adviseert den kerkeraad dit ontslag eervol te geven. 8. Afgevaardigd worden naar de Part. Synode DD. K. J. Kapteijn en C. Lindeboom, primi; DD. W. L. Milo en J. J. Steinhart, secundi; onderling A. W. de Leeuw Jzn. en G. P. Scherpenaer, primi; onderling A. den Beste en L. Koetsier, secundi. 9. Voordracht aan de synode aan te bieden ter benoeming van deputaten met secundi: voor art. 11 en 13, Dr. Kapteijn, prim., Dr. Steinhart, sec.; voor art. 49, Dr. Kapteijn, prim., Dr. Lindeboom, sec.; voor sending, Dr. Lindeboom, prim., Dr. Los, sec. 10. Bij de rondvaart naar art. 41 K.O. wordt aan enkele kerken advies gegeven. Dr. J. v. d. Vlies wordt aangewezen als consulent voor Langerak. Dr. J. J. Steinhart wordt als consulent voor Meerkerk geconstitueerd. 11. Dr. Kapteijn licht het voorstel van de deputaten voor art. 11 en 13 toe. 12. De vacaturebetreuen worden geregeld. 13. Nadat de korte notulen zijn gelezen en goedgekeurd en de assessor in dankgebed is voorgegaan, sluit de praesid de vergadering. Op last van de classis, S. O. LOS, h. t. assessor.

Over het „christelijk“ gehalte van een boek beslist voor mij de uitwerking, die het op mijn gemoedsleven heeft, en op grond van de zoo even omschreven ethische stemming, waarin DE LICHTE LAST mij heeft bevestigd, is dit werk voor mij bevestigend en christelijk. Hiermede is echter nog niets bevestigend over zijn kunstwaarde. De lectuur toch van geschriften zonder eenige kunstwaarde, hetzij dat zij al dan niet met de pretentie opraden van tot de fraaie letteren te behooren, heeft mij ook wel christelijk-ethische stemmen bijgebracht. Maar, wijl ook over het „kunst“ gehalte van een boek voor mij de uitwerking beslist, die het op mijn gemoedsleven heeft, en wel naardat het mij al dan niet in 'n esthetische stemming brengt, en DE LICHTE LAST mij ook in zulk een stemming gebracht heeft, is dit boek voor mij ook bevestigend een kunstwerk.

De lectuur ervan heeft mij toch, en dat wel allerzeker, een ontroering van schoonheid gegeven. SCHRIJVER heeft in die schepselen zijner dichtende verbeelding, die hij door zijn boek in mijn bewustzijn zette, en dat helder als de gestalten uit 'n morgendroom, — mij doen zien, mij weer doen zien, in hun ontroerende schoonheid, die zwegende en tobende menschen uit onze arbeiderswereld, bij wie het christelijk en bepaald het gereformeerd-christelijk kerkgeloof tot een geloof des harten is geworden; menschen, die hun Geloof, innig gelooven. Hij heeft mij die schoonheid doen zien in den ouden BRANDT, den vóór zijn huwelijk onkerkelijke, door zijn vrouw tot het Geloof gebrachten werkmans; in volle overgave aan zijn God, blijmoedig dragend zijn, door geloofsvertrouwen tot een lichten last geworden, zware kruis van broodroeg en onderleed. In moeder BRANDT, die van het Geloof wel niet zooveel afweert als haar man, welke nog steeds, in zijn vrijen tijd, de Kanttekeningen van zijn ouden Statenbijbel bestudeert, maar voor wie, bij haar ongedurige aard, toch ook, door haar geloofsvertrouwen, God hetzelfde kruis als dat van haar man, tot een lichten last heeft gemaakt. Doen zien in dien CHRISTIAAN, mystiek aangelegde natuur, in wiens sijnbesnaard gemoed de dissonanten van zijn uitwendig leven wel diep intralleen, maar de wondere harmonieën, die uit zijn door het geloof verreind, inwendig leven opklinken, toch bijna niet kunnen storen. Doen zien die schoonheid van 'n geloovig Christen, eindelijk, in ANNA WEYERS, voorbeeldige vrouw en moeder, berustend in al de tegendeelen van haar gezin, omdat ook die haar toekomen van haar lieven God; en in WEYERS zelf, die op het kantoor, met toespeling op VAN MAURIEK's, niet fijn, bijspel FINE BESCHUTTEN, den bijnaam van „Beschuit“ kreeg. Hij, van een zelfde kinderlijk-blijmoedige onderwerping als zijn vrouw, en dragend hetzelfde kruis, hoe krap hij het ook heeft, toch het geld, dat op een, in 'n zwak oogblik met de confraters genomen twintigje viel, aan zijn nog armer schoonoorden weggevend, omdat hem het loterijspel tot sonde voor God is.

En tegenover deze schoonheid heeft nu SCHRIJVER mij ook doen zien, en haar daardoor, als het licht tegenover de schaduw, nog sterker doen uitkomen, het on-schoone van niet geloovige menschen. On-schoon, omdat zij, als een mensch, die 'n oog of 'n oor mist, miszen wat tot het mensch-zijn behoort: het geloof. Hij heeft mij dat on-schoone doen zien in JAN BRANDT, die eerst heel op het eind gaat „begrijpen wat het is“; en in zijn broer WILLEM, die het nooit schijnt te zullen begrijpen. Deze twee, die gebroken hebben met het Geloof waarin ze zijn opgegroeid en die dan „al maar op d'r eigen staan en op d'r eigen vertrouwen wonen“ en die daarom „nichelijk toch zoo'n last en verdriet aandeejen“.

JAN, de proletarier, die, door lotsverbetering te zoeken in den weg van socialistisch gedoe, zijn eigen lot en dat van zijn gezin nog veel zwaarder maakt. WILLEM BRANDT, de werkgever geworden werknemer, die op dien wintermiddag, als zijn moeder op straat loopt te peinen over hem, zich, in zijn tot hartstocht geworden begeerte om rijk te worden, met zijn speculeeren te gronde heeft gericht. Die, doordat hij JEANNET met zijn vlegelachtigheden al meer van zich had verwijderd, waardoor zij des te gemakkelijker onder de bekoring was geraakt van den eleganten maar gedepreueerde meneer EMIL DE CORVEN, selken hij zelf, om hem als zakenman op zijn tabiek te gebruiken, in zijn huis heeft gebracht, — op dien middag ook nog de ellende heeft van zijn wellichtsichtige, maar toch niet daadschuldige vrouw, te moeten verdenken.

Dat de auteur, door dit boek, met al die daarin door hem verbeelde personen mij de illusie heeft kunnen geven van te zien zoo helder als de gestalten uit een morgendroom, wijst op zijn niet geringe kunstvaardigheid. Voor een zoo pootig neerzetten van 'n figurje als, om dit boek te noemen, dat van JEANNET, het door haar ouders verwende, goddienstige en sedeljk-slecht opgevoede, tot dame geworden werkmanskind, zoo in alle opzichten echt in zijn vertooning, — is noodig 'n in waarnemen geoeftend 'n, in 'n, met woorden teekenen en schilderen goetende hand en 'n door studie verworven inzicht in menschelijk zielbeweg.

Maar, van iets hoogers nog dan van bloote kunstvaardigheid, óók van 'n aangeboren kunstdaars-gevoel getuigt het, dat hij mij, in zijn zoo magistrale uitbeelding van, ik zeg niet de wereld, maar dan toch een deel der wereld onzer bedendaagse arbeiders, die schoonheid heeft doen zien. De schoonheid van den mensch, voor wie door zijn, tot geloof des harten geworden christelijk Geloof, de zware last van het leven een lichte last is. Zóó te doen zien, dat zij mijn gemoed heeft ontroerd.

Of er dan als kunstwerk geen bedenkingen tegen zijn? Zeker, voor een roman mist het de eenheid van handeling, welke op een groote verwickeling uitloopt, om zich daaruit op een verstand en gemoed van den lezer bevredigende wijze weer los te maken. Bedoeld als familieverhaal, is het geworden verhaal van vier gesinnen en dan nog wel, met name wat dat van WILLEM BRANDT betreft, zonder bevreemdend einde.

'n Andere bedenking, ik doelde er zoo even op, is dat niet de wereld der arbeiders er in wordt uitgebeeld. Ik mis toch in dit boek zooveel den proletarier, voor wien de zware last van zijn leven door de onverschilligheid van zijn cyalisme of ook door 'n luchtvaart optimisme tot een lichten last wordt, als het tot geteuten burger geworden werkmanskind, op wien het, tot geloof des harten geworden, christelijk Geloof zijn verzedeljkenden en óók zijn beschavenden invloed heeft geoeftend.

En mijn laatste bedenking tegen het boek als kunstwerk is, zijn hier en daar vermoedende breedvoerigheid, welke door het aanbrengen van

deze vrouwen berispte, omdat ze dwaseljk en door een onbedacht gevoel gedreven, ijdele tranen vergoten. Maar Christus heeft ze niet zonder meer bestraft, alsof ze tevergeefs en zonder reden weenden, maar ze alleen vermaand, dat er voor haar nog een veel grootere reden was om te weenen n.l. wegens het schrikkelijke oordeel Gods, dat over haar en hare kinderen komen zou." Dr. H. H. K.

Voor Kootwyls Scholen.

Rectificatie. Ontvangen van den heer J. van Zanten te Zeist niet f. 2.50 maar f. 5. Vriendelijk verzoeken wij onzen scholen te willen gedenken. Ds. J. H. HOUTZAGERS.

Teeztafel.

G. SCHRIJVER, DE LICHTE LAST. Kampen, J. Kok 1912.

„Als ze toch 's begrepen wat het was: zijn kruis opnemen, Hem dagelijks navolgende, 't vroolijk dragen...! Goede God, trouwe Vader, wat heb je me al m'n leven nabij geweest, wat heb je me 't kruis tot een lichte last gemaakt... Als ze 't maar 's wisten: Willem en Sjenet, roos An 't wist en Adriaan, zooas Grietje 't wist door haar lieve jongen, die in de heerlijkheid was... zooas Jan, naar ze geloofde, 't begon te weten...“

Du, op p. 193 van het Ite deel, Moeder BRANDT, de weduwe van den timmermansknecht JAN BRANDT met wien zij, nu een paar jaar geleden, haar gelukkig veertigjarig huwelijk had herdacht.

Het is op 'n wintermiddag, als zij in 't eentje over de stadstraat gaat, dat zij, zich bezinnend op haar kinderen, zoo loopt te peinen. Zij was sooveen uit het huis gekomen van haar zoon WILLEM, den aannemer en fabrikant, waar zij, zonder het rechte er nog van te weten, zooveel begrepen had, dat het er niet goed ging.

Ze weet maar al te wel, hoe 't bij haar jongen en 'n vrouw gesteld is met het godsdienstige, en zoo had zij dan ook, toen zij de stoep bij hem afging, al dadelijk gedacht: „wat dejen de menschen zichzelf toch een last en een verdriet aan...“ En dat omdat ze maar al op d'r eigen staan en op der eigen vertrouwen wonen.“ En toen was ze van zelf gekomen op dat: „Als ze toch 's begrepen wat het was“, en dat: „As ze 't maar 's wisten.“

Niet alleen omdat het terstond een kijk geeft op de hoofdpersonen van dezen roman, maar meer nog omdat er een ethische stemming uit spreekt, waarin zijn lezing ook mij gebracht heeft, zet ik hier deze peinzig van Moeder BRANDT in den kop van dit mijn kritiekje.

Met DE LICHTE LAST, dit werk van verhalend proza, bedoelt de heer SCHRIJVER te geven den roman van een werkmansfamilie, wier stammoeder vrouw BRANDT is, uit onze dagen en in een onzer groote provinciesteden. Van haar vier kinderen zijn twee der zoons en de eenige dochter tot een trouwdeg gekomen terwijl een andere zoon, CHRISTIAAN, de blinde, die ook teringlijder wordt, in haar huis was gebleven en kort na zijn vader is gestorven.

In al die vier gesinnen kennen zij den levenslast. Ieder dier vier huten heeft zijn kruis. Bij de ouders en bij hun zoon JAN, timmermansknecht als zijn vader en daarbij zelf vader van een zevental, is het de broodroeg; en ook bij hun dochter ANNA, met den kantoorbodeende ADRIAAN WEYERS getrouwd, is het een harde strijd om het bestaan. Daar, bij ANNA, waar ze met 'n salaris, niet veel grooter dan het loon van JAN en een kroost niet minder talrijk dan het zijne, ook nog 'n beetje stand moeten ophouden, is de druk van de broodroeg zelfs nog zwaarder. Voor vader en moeder BRANDT is de levenslast dan nog vergroet door hun zorgenkind CHRISTIAAN. Voor dat zorgenkind zelf, door zijn gebrek en zijn siekelijkheid; door de omstandigheid, dat hij, volwassen man, met zijn oog-en-sonder-licht en lichaam-sonder-kracht, zoo bijna niets kan brengen; door zijn maar al-te-goed-weten, dat het tusschen hem, den hulpbehoevende, en zijn GRIETJE VLIETSTRA, het knappe en verstandige buurmidsje, dat hij niet minder lief heeft dan zij hem, — nooit tot 'n huweljk kan komen. Eindelijk nog het gezin van WILLEM BRANDT, die getrouwd is met JEANNET WILLING, wier vader zich van timmermans-knecht tot -bas en aannemer had opgewerkt en die met de bouwrij niet onfortuinlijk is geweest. Oude WILLEM had in den jongen BRANDT, toen die als knecht bij hem werkte, 'n piechteren jongen gezien. Vol verwachting had hij hem dan ook in zijn zaak genomen, toen hij hem zijn eenig kind tot vrouw gaf. Hij was toen bij zijn kinderen ingetrokken en had in later jaren de zaak, al bleef hij er ook met een deel van zijn kapitaal in, vrijwel overgelaten aan zijn schoonoort. In dit gezin doet de broodroeg het 'n niet, al zijn ook de geldzorgen aan WILLEM, die, minder voorzichtich in zaken dan zijn schoonoort was geweest, zich nog al eens in gewaagde ondernemingen steekt, — niet vreemd. Dan, op hoe onbekrompen voet men in dit gezin, met maar twee nog jonge kinderen, ook leeft, makkelijk leeft men er niet. AL WILLEM zelf toch, zijn vader en dochter WILLEM wilsenschen, met sterke egoistische instincten, die daarbij, ongedesseeerde menschen als ze zijn, met hun grofheden en eigensinnigheden door huiselijke scenes het elkaar voortdurend lastig maken.

Aldus de situaties der vier gesinnen, om wier leden, als tweede-plans figuren, zich in verbijsterenden getale andere personen groeperen, doch altijd zoo, dat het familie-verhaal der BRANDT's zich in dat deser vier gesinnen verbijzonderd.

De stemming nu, die uit de peinzig van moeder BRANDT spreekt, en welke peinzig is vastgelegd in de hierboven door mij geciteerde woorden uit het Ite deel, zou ik willen omschrijven als die der deernis. Dat „As ze toch 's begrepen wat het was“, en dat „As ze 't maar 's wisten“, — wat is dat anders dan de uitdrukking van de christelijke gemoedstemming der deernis met de door de moelien van het leven gedrukten, en wel met die onder hen, voor wie dese last, door het gezin van een goed toeverzicht op den getrouwen God en Vader, zoo zwaar is. Een stemming, die op het innigst saamhangt met de eigen bevinding, dat het bezit van dit toeverzicht den zwaren last zoo licht maakt. Een ethische stemming, omdat het er een is van compassie, van echt menschelijk medegevoel. Het is deze stemming, waarin de lezing van dit boek van den heer SCHRIJVER, gelijk ik reeds zei, ook mij gebracht heeft.

de Gasparin er toe geleid een vrije Kerk te stichten, die als grondbeginsel ultsprak, dat de Kerk van den Staat onafhankelijk be- te, zij ons vergund, verder te

Kromsigt zij, dat de in bij de niet Gerevooral in gekomen rs, en dat ook van het viliu echtigheid n, dat we de inde-

etting van vrije Kerkmam toont is noch door de Kerken in zier is er, dat hetzij geland of lige recht- op de vaderen der Dolpendenten te telkens at zij met ins waren. dan ook geteekend e 19 eeuw erland en al daaraan t, dat men nacht, die ong, welke waardoor van haar t, dat zich at ingrijpt ar eigen- door de Staat komt ar belijde- te daarom enover de cht. Zien n land af, is van elds te doen ristus over staats- belijdenis er Staats- er invloed e in Zwit- egt Rieker rchenver- el onder de n; „es lasst r aan toe, aadtlindes iudgheid ind“. De lgheld der eser Vrije vel verre pendentis- zigt dese organisatie ming mit 's is gere- nede deze rs Art. 1 r de con- sur son angclique, doctrine“. tandhaven over zijn bediening den gods- axoo gling rk in 1848 is, dat de it de Kerk hief. De Bekent- tallriche“ gt Rieker, nticht. En atel, waar nman op Kerk ge- maakte. velen de velen der Kerk el, zooals t: „pour scipes de la souve- sur son vvanglie, reanstem- Kerk van en Heere de predi- Omtrent rijke Kerk ogenblik ding geen a breken onder de gekomen, Christus voor de en. Twee r „onge-

Reeds dit korte historische overzicht, hoe in de 19e eeuw in verschillende Gereformeerde Kerken de Vrije Kerk ontstaan is, toont twee dingen: vooreerst, dat de oorsprong dezer Vrije Kerk overal te danken is aan verzet tegen de heerschappij van den Staat over de Kerk; en ten tweede: dat dese Vrije Kerken, wel verre van in-dependentalistisch zich te organiseren, maar het getuigenis van een der beste kenners van het Gereformeerde Kerkrecht, zich ingericht hebben naar de beginselen die Calvijn had aangegeven en in de Gereformeerde Kerken steeds zijn gevolgd.

Natuurlijk wil dit niet zeggen, dat we de wijze, waarop deze vrije Kerken tot stand zijn gekomen, overal en in elk opzicht goedkeuren. Maar hoerover gaat het geding thans niet. Ons doel was alleen te laten zien, hoe Dr. Kromsigt de geschiedenis der Vrije Kerk niet genoegzaam bestudeerd heeft, daarom de idee, die achter deze Vrije Kerk schuilt, niet tot haar recht heeft doen komen, en schromelijk zich heeft vergist, toen hij deze „Vrije Kerken“ uit het Independentisme verklaren wilde.

In hoeverre het door hem geteekende beeld voor ons vaderland van toepassing is, bespreken we een volgend maal.

Dr. J. J. Esser zond ons het volgende schrijven, dat we hier gaarne een plaats verleenen:

Hoogachtbare Redactie. In het laatste nummer van uw blad bejvert u lezer H. E. te N. zich, een ongenoemd „Gereformerd professor te suiveren van eenne blaam, in eenne leere van Ds. G. H. B. te D. op hem geworpen. Mag ik naar aanleiding hiervan even opmerken, dat de bedoelde verklaring van dien tekst (Luc. 23: 28) eenvoudig die is van de kanttekenaren op den Staten-Bijbel? Dezen toch merken bij de woorden want niet over mij op: dat is: niet zoo zeer, en bij maar recent over u zelve en over uwe kinderen: namelijk, veel meer. Zonder mij, als niet-theoloog, een oordeel aan te matigen over de exegese van dezen tekst, zou ik toch zeggen, dat die ongenoemde Gereformeerde professor zich in goeden gezelschap bevindt, en het wel wat al te potserlijk klinkt, in dit verband te spreken van een verraderlijke adter van vromigheid, die knipt over de ziel van dien professor! (De uitdrukking zelve zal ik maar niet aan critiek onderwerpen; als stilbloem is ze zeker niet onvermakelijk).

Gaarne zou ik voorts van U willen weten, waarom U voor enkele weken mijn ingezonden stuk niet geplaatst heeft, waarin ik mij veroorloofde, bescheidenlijk op te merken, dat hetgeen in uw nummer 1786 den apostel Paulus in den mond gelegd wordt, dat namelijk alle dingen wel oorbaar zouden zijn, maar alle dingen niet zouden stichten, zoo nergens in den Bijbel voorkomt. Die fouteve aanhaling bewees mij tweeërlei. Ten eerste, omdat ik nog niet zoo lang geleden hetzelfde citaat zoo in een Rotterdamch blad aangevoerd had, dat dit Bijbelwoord inderdaad zoo in het bewustzijn van velen leeft, en ten tweede, dat de betekenis van het woord oorbaar door velen niet meer begrepen wordt. Ik heb mij daarom veroorloofd, op te merken, dat in het bewuste Bijbelwoord, te vinden i Cor. 6: 12, en in 10: 23, de apostel Paulus juist zegt, dat alle dingen hem wel geoorloofd zijn, maar alle dingen niet oorbaar zijn. Dat niet oorbaar staat op een lijn met het niet stichten, dat er op volgt. En de betekenis van oorbaar is in de oude taal steeds nuttig, geschikt. (Vergelijk over de verschillende betekenis van oorbaar het woordenboek der Ned. Taal, Deel XI, kol. 61 en 62). Het is, dunkt mij, altijd gevaarlijk, en ook, dunkt mij, tenzij men zeker van zijne zaak is, met den eerbied, aan de Schrift verschuldigd, in strijd, Bijbelteksten uit het geheugen te citeeren.

In de hoop, met deze opmerkingen een niet geheel nuttelos werk te doen, teeken ik mij, hooggeachte Redactie, Uw dev. lezer, J. J. ESSER.

Kampen, 5 Mei 1912.

Voor deze opmerkingen danken we Dr. Esser. Dat zijn vorig ingezonden stuk niet geplaatst werd, was alleen daaraan te wijten, dat het onze redactie niet ter hand kwam. Anders zou het stellig geplaatst wesen.

Wat de exegese van Luc. 23: 28 betreft, heeft Dr. Esser volkomen terecht er op gewezen, dat onze Kanttekenaren precies dezelfde exegese gaven als de „ongenoemde Gereformeerde professor“. We zouden er aan kunnen toevoegen, dat ook Calvijn dezelfde verklaring heeft gegeven. „Enkele hebben gemeend, zegt hij, dat Christus